नेपाल पत्रकार महासंघ झापा शाखा

मोती, केटो, सक्रिय समावेशी र उदीयमान पत्रकारिता पुरस्कार

अक्षयकोष सञ्चालन तथा पुरस्कार कार्यविधि–२०८०

पृष्ठभूमि:

व्यवसायिक पत्रकारिताका माध्यमबाट नागरिकको सूचनाको हकको रक्षा गर्दै समाज परिवर्तनका लागि भूमिका निर्वाहसगै प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता, लोकतन्त्र र मानवअधिकारको पक्षधर रहेर नेपाली पत्रकारिताको श्रीवृद्धिमा योगदान गर्ने अग्रज, युवा र उदीयमान पत्रकारलाई उहाँहरुले पुर्‍याउनु भएको योगदानको कदर र अझ उत्कृष्ट कार्य गर्नका लागि हौसला र अरु पत्रकारलाई पनि उत्कृष्ट कार्यमा प्रेरित गर्नका लागि अक्षयकोष स्थापना र पुरस्कार स्थापना गरिएको छ।

नेपाल पत्रकार महासंघ झापा शाखाले तत्कालीन सभापति केशव आचार्य र तत्कालीन निवर्तमान सभापति गोविन्दचन्द्र क्षेत्रीको अगुवाईमा नेपाली पत्रकारिताको जन्मदाता मोतीराम भट्टको स्मृतिमा 'मोती पत्रकारिता पुरस्कार' , झापाका जेठा पत्रकार/सम्पादक श्यामकृष्ण उपाध्यायको स्मृति र उहाँद्वारा सम्पादित झापाको पहिलो पत्रिका २०१० साल मंसीर १२ गतेदेखि प्रकाशित 'केटो'को सम्मानमा तत्कालीन सभापति चिन्तामणि दाहालको कार्यकालमा 'केटो' पत्रकारिता पुरस्कार र नेपालको संविधान २०७२ ले समेत हरेक क्षेत्रमा ग्यारेण्टी गरेको समावेशीताको विषयलाई आत्मसात गर्दै अध्यक्ष एकराज गिरीको कार्यकाल अन्तर्गत २०७९ कात्तिक २५ को साधारणसभाको निर्णय बमोजिम २०८० सालबाट वितरण हुने गरी सक्रिय समावेशी पत्रकारिता पुरस्कार र ०८० मंसीर ४ गतेको कार्यसमितिको निर्णय बमोजिम उदीयमान पत्रकारिता पुरस्कार स्थापना गरिएको हो।

अतः अक्षयकोष सञ्चालन र पुरस्कार व्यवस्थापनको कामलाई अझ व्यवस्थित, विधिसम्मत, निष्पक्ष र पारदर्शी बनाउन वाञ्छनीय भएको हुँदा यो कार्यविधि तयार गरी ०८० मंसीर ४ गतेको कार्यसमितिको वैठकको सर्वसम्मत निर्णय बमोजिम लागू गरिएको छ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

क) यो कार्यविधिको नाम पत्रकारिता पुरस्कार सम्बन्धी कार्यविधि,२०८० रहनेछ।

ख) यो कार्यविधि नेपाल पत्रकार महासंघ झापाको कार्यसमिति बैठकबाट अनुमोदन भएपछि लागू हुनेछ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

क) 'पुरस्कार' भन्नाले महासंघले प्रदान गर्ने सम्मान पत्र तथा नगद सहितको मोती पत्रकारिता पुरस्कार, केटो पत्रकारिता पुरस्कार र सक्रिय समावेशी पत्रकारिता पुरस्कारलाई बुझिनेछ। साथै आगामी दिनमा महासंघले स्थापना गर्न सक्ने थप पुरस्कारलाई समेत बुझिनेछ।

ख) 'पुरस्कार सिफारिस समिति' भन्नाले यस कार्यविधिको दफा ५ बमोजिम गठित समितिलाई जनाउने छ।

'दाता' वा 'दाता परिवार' भन्नाले यस अक्षयकोषका लागि रकम प्रदान गर्ने व्यक्ति तथा परिवारलाई बुझिनेछ।

घ) 'पत्रकार' भन्नाले छापा, विद्युतीय वा अन्य कुनै प्रकारको माध्यमबाट पत्रकारिता कर्म गरेको व्यक्ति/संस्था बुझिनेछ।

ङ) 'अक्षय कोष' भन्नाले मोती पत्रकारिता पुरस्कार, केटो पत्रकारिता पुरस्कार र सक्रिय समावेशी पत्रकारिता पुरस्कार प्रयोजनका लागि सहारा नेपाल बचत तथा ऋण सहकारी संस्थामा मुद्दति निक्षेप गरिएको संरक्षित रकमलाई बुझिनेछ।

च) 'प्रतिनिधि' भन्नाले दाताका तर्फबाट उपस्थित व्यक्ति वा संस्था बुझिनेछ।

३) अक्षय कोष :

पुरस्कार प्रदान गर्न यसअघि (मोती पत्रकारिता पुरस्कार स्थापना गर्दा) कोषमा राखिएको रु.१,००,०००/-, महासंघको २०७९ कात्तिक २५ गतेको साधारणसभाको निर्णय (अक्षयकोष वृद्धि र नयाँ पुरस्कार स्थापना र पुरस्कारको राशि वृद्धि गर्ने) बमोजिम महासंघको आन्तरिक स्रोतबाट थप गरिएको रकम र महासंघ झापा शाखाका पूर्व अध्यक्ष केशव आचार्यले ०७९ फागुन १६ गते प्रदान गर्नु भएको रु.१,००,०००/- गरी कूल रु.५,००,०००/-(अक्षरेपी पाँच लाख रुपैयाँ मात्र) रकमको अक्षय कोष बनाइएको छ। उक्त रकम सहारा नेपाल बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि. बिर्तामोड शाखामा खाता खोली मुद्दति निक्षेपमा राखिएको छ। त्यसबापत प्राप्त ब्याजबाट पुरस्कार प्रदान गरिनेछ। उक्त व्याजबाट प्राप्त रकम पुरस्कार प्रयोजनबाहेक अन्यत्र खर्च गर्न पाइने छैन। आगामी दिनमा आवश्यकता बमोजिम अक्षयकोषको रकम वृद्धि गर्नु महासंघ कार्यसमितिको दायित्व हुनेछ। कोषको रकम वृद्धिसंगै आवश्यकता अनुसार महासंघले थप पुरस्कार स्थापना गर्न, पुरस्कारको राशि वृद्धि गर्न सक्नेछ तर कोषको व्याजबाट पुरस्कारको राशि अपुग भएमा अपुग रकम व्यवस्थापन गरी पुरस्कारलाई निरन्तरता दिनु महासंघको दायित्व हुनेछ। कोष वृद्धिको स्रोत र दाता महासंघको विधानको परिच्छेद ७ दफा ३१ बमोजिम हुनेछ।

४) कोष सञ्चालन :

दफा ३ अनुसारको अक्षय कोष वा बैंक खाता सञ्चालन गर्न नेपाल पत्रकार महासंघ

झापाका अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षको नामबाट संयुक्त बैंक खाता सञ्चालन हुनेछ।

चेक कारोबार गर्दा अध्यक्ष वा सचिव मध्ये एक जना र कोषाध्यक्षको अनिवार्य हस्ताक्षरबाट गरिने छ। अक्षय कोषको ब्याज रकम मात्र चेकबाट झिक्न सकिने छ। जस्तोसुकै परिस्थितिमा पनि अक्षय कोषको रकम झिक्न, मास्न, खर्च गर्न पाइने छैन। कोषको रकम बृद्धि गर्न रकम थप गर्न भने बाधा पर्ने छैन।

५) पुरस्कारका लागि सिफारिस समिति : पुरस्कार प्रदान गर्नका लागि उपयुक्त पात्रको नाम सिफारिस गर्न निम्नानुसारको समिति रहनेछ।

क) संयोजक : नेपाल पत्रकार महासंघ झापाका अध्यक्ष

ख) सदस्य : महासंघ झापाका पूर्व अध्यक्षमध्येबाट एक जना

ग) सदस्य : पछिल्लो पटक मोती पत्रकारिता पुरस्कारबाट पुरस्कृत प्रतिभा

६) सदस्यको अयोग्यता, सदस्य नरहने व्यवस्था

क) समिति वा संस्थाको हित विपरीत कार्य गरेमा वा आफू समितिमा नरहने इच्छा गरी राजीनामा दिएमा निज समितिको सदस्य रहने छैनन्।

७) संरक्षक

क) अक्षयकोष तथा पुरस्कारको संरक्षक नेपाल पत्रकार महासंघ झापा शाखा रहने छ।

८) पुरस्कारको नाम र छनोटका लागि योग्यता : थप कोष वृद्धि नभएसम्मका लागि यस कोषबाट निम्नानुसार चार विधामा पाँचवटा पुरस्कार प्रदान गरिनेछ। यी सबै पुरस्कार हरेक तीन वर्षमा महासंघको अधिवेशन साधारणसभामा वितरण गरिने छ।

क) मोती पत्रकारिता पुरस्कारः नेपाली पत्रकारिताको शुरूवातकर्ता मोतीराम भट्टको स्मृतिमा 'मोती पत्रकारिता पुरस्कार' स्थापना गरिएको हो । मोतीराम भट्टले वि.स. १९४३ देखि नेपाली पत्रकारिताको शुरूवात गर्नुभएको हो। उहाँले नेपाली भाषामा पहिलो पत्रिका 'गोर्खा भारत जीवन' प्रकाशित गर्नुभएको थियो। उक्त पत्रिका भारतको बनारसबाट प्रकाशित भएको थियो। मोतीरामकै सक्रियतामा वि.सं. १९५५मा नेपालकै पहिलो पत्रिकाको रूपमा 'सुधासागर' को प्रकाशन शुरू भयो। 'सुधासागर'पछि नेपाली भाषामा नेपालमै प्रकाशित भएको दोस्रो पत्रिका 'गोरखापत्र' हो। झापामा मोतीरामको स्मृतिमा पत्रिकारिता पुरस्कार स्थापना भएकोमा झापाली पत्रकारको रचनात्मक सोच, कार्य र पत्रकारिताको गरिमालाई उच्च बनाउन भएको योगदानको प्रशंसा गर्दै त्यसताका गोरखा पत्र दैनिकले सम्पादकीय समेत प्रकाशित गरेको थियो। पुरस्कारको राशि शुरूमा एक हजार रहेको थियो। विभिन्न समयमा पुरस्कारको राशि वृद्धि गरी ५१ हजार पुर्‍याइएकोमा नेपाल पत्रकार महासंघ झापाको २०७९ कात्तिक २५ को साधारणसभाको निर्णय बमोजिम यस पुरस्कारको राशि रू.१०,१११ (एक लाख एक हजार एक सय एघार रुपैयाँ मात्र) पुर्‍याइएको छ।

यस पुरस्कारबाट अग्रज पत्रकारहरु नकुल काजी, डिल्लीराम निर्भिक, मदन ढकाल, डिकमान विरही, गञ्जबहादुर दाहाल, लीला बराल, चन्द्र भण्डारी, माधव बिद्रोही, गञ्जबहादुर दाहाल, लीला बराल र गोविन्दचन्द छेत्री पुरस्कृत भइसक्नु भएको छ। यो पुरस्कार २५ वर्षदेखि पत्रकारितामा क्रियाशील तथा नेपाली पत्रकारिता र प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतामा विशिष्ठ योगदान पुर्‍याउने अग्रज पत्रकारमध्ये एक जनालाई प्रदान गरिने छ। हाललाई यो पुरस्कारको कार्यक्षेत्र झापा जिल्ला हुनेछ। तर समयानुकूल कार्यविधि संशोधन गरी यस पुरस्कारको कार्यक्षेत्र देशभर बनाइ पुरस्कारको अगाडि 'राष्ट्रिय' थप गर्न सकिने छ।

ख) केटो पत्रकारिता पुरस्कारः 'केटो' २०१० साल मंसीर १२ गतेदेखि प्रकाशित हुन थालेको झापाको पहिलो पत्रिका हो। मासिक रूपमा प्रकाशित भएको यो पत्रिका प्राप्त अभिलेख अनुसार तत्कालीन मेची अञ्चलकै जेठो मानिन्छ। श्यामकृष्ण उपाध्याय उक्त पत्रिकाका सम्पादक हुनुहुन्थ्यो। २०५५ मा झापाका जेठा सम्पादक श्यामकृष्ण उपाध्याय स्मृतिमा 'केटो' पत्रकारिता पुरस्कार स्थापना गरिएको हो। उक्त पुरस्कार पहिलोपटक रामनाथ बाँस्कोटाको कार्यकालमा (२०५८ बाट) वितरण शुरू भएको हो। शुरूमा पुरस्कारको राशि ५ सय रूपैयाँ रहेको थियो। विभिन्न समयमा पुरस्कारको राशि वृद्धि गरी रु. १५ हजार पुर्‍याइएकोमा नेपाल पत्रकार महासंघ झापाको २०७९ कात्तिक २५ को साधारणसभाको निर्णय बमोजिम रू.२५,५५५(पच्चीस हजार पाँच सय पचपन्न रुपैयाँ मात्र) पुर्‍याइएको छ।

यस पुरस्कारबाट पत्रकारहरू गोपाल गड्तौला, रमेश समदर्शी राई, तीर्थ सिग्देल, यादव पौडेल , दीपक अधिकारी , डीकेश लामा र गीता ढुंगाना पुरस्कृत भइसक्नु भएको छ।

यो पुरस्कार १० वर्षदेखि पत्रकारितामा क्रियाशील युवा पत्रकारमध्ये एक जनालाई प्रदान गरिने छ। हाललाई यो पुरस्कारको कार्यक्षेत्र झापा जिल्ला हुनेछ। तर समयानुकूल कार्यविधि संशोधन गरी यस पुरस्कारको कार्यक्षेत्र प्रदेशभर बनाइ पुरस्कारको अगाडि 'प्रदेश' थप गर्न सकिने छ।

ग) सक्रिय समावेशी पत्रकारिता पुरस्कारः नेपालको संविधान २०७२ ले समेत हरेक क्षेत्रमा ग्यारेण्टी गरेको समावेशीताको विषयलाई आत्मसात गर्दै नेपाल पत्रकार महासंघ झापाको २०७९ कात्तिक २५ को साधारणसभाको निर्णय बमोजिम 'सक्रिय समावेशी पत्रकारिता पुरस्कार' स्थापना गरिएको छ। पुरस्कारको राशि हाललाई रू.२५,५५५(पच्चीस हजार पाँच सय पचपन्न रुपैयाँ मात्र) कायम गरिएको छ।

यो पुरस्कार १५ वर्षदेखि पत्रकारितामा क्रियाशील महिला, दलित, आदिवासी, जनजाति,मधेशी, मुस्लिम, सीमान्तकृत, पछाडि पारिएका समुदायका पत्रकारमध्ये एक जनालाई प्रदान गरिने छ। लक्षित समुदायका सवाललाई केन्द्रविन्दुमा राखेर रिपोर्टिङ गर्ने, उनीहरुको सशक्तिकरणमा टेवा पुर्‍याउने पत्रकार पनि यो पुरस्कारका लागि योग्य मानिने छन्। हाललाई यो पुरस्कारको कार्यक्षेत्र झापा जिल्ला हुनेछ। तर समयानुकूल कार्यविधि संशोधन गरी पुरस्कारको कार्यक्षेत्र प्रदेशभर बनाइ

पुरस्कारको अगाडि 'प्रदेश' थप गर्न सकिने छ।

घ) उदीयमान पत्रकारिता पुरस्कारः

व्यवसायिक पत्रकारिताको अभ्यासमा प्रवेश गरी क्रियाशील उदीयमान पत्रकारहरुलाई प्रोत्साहित गर्न नेपाल पत्रकार महासंघ झापाको २०८० मंसीर ०४ को वैठकको निर्णय बमोजिम ' उदीयमान पत्रकारिता पुरस्कार' स्थापना गरिएको छ। पुरस्कारको राशि हाललाई जनही रू.१११११ (एघार हजार एक सय एघार रुपैयाँ मात्र) कायम गरिएको छ।

यो पुरस्कार कम्तीमा पाँच वर्षदेखि पत्रकारितामा क्रियाशील उदीयमान पत्रकारमध्ये दुई जनालाई प्रदान गरिने छ। यो पुरस्कारको कार्यक्षेत्र झापा जिल्ला हुनेछ।

९) वितरण गर्ने दिन : हरेक तीन वर्षमा हुने महासंघको अधिवेशन साधारणसभामा माथिका पुरस्कारहरू वितरण गरिने छ।

१०) पुरस्कार राशि :

नेपाल पत्रकार महासंघ झापाको २०७९ कात्तिक २५ को साधारणसभा र ०८० मंसीर ४ को कार्यसमितिको निर्णय बमोजिम वृद्धि गरिएको पुरस्कारको राशि निम्न बमोजिम हुनेछः

क) मोती पत्रकारिता पुरस्कारको राशि रू.१०,११११ (एक लाख एक हजार एक सय एघार रुपैयाँ मात्र) रहनेछ।

ख) केटो पत्रकारिता पुरस्कारको राशि रू.२५,५५५(पच्चीस हजार पाँच सय पचपन्न रुपैयाँ मात्र) रहनेछ।

ग) सक्रिय समावेशी पत्रकारिता पुरस्कारको राशि रू.२५,५५५(पच्चीस हजार पाँच सय पचपन्न रुपैयाँ मात्र) रहनेछ।

घ) उदीयमान पत्रकारिता पुरस्कारको राशि जनही रू.१११११ (एघार हजार एक सय एघार रुपैयाँ मात्र)

माथि उल्लेखित पुरस्कारको रकम थप गर्नुपरे अग्रज तथा पूर्व अध्यक्षहरुसँगको परामर्शमा नेपाल पत्रकार महासंघ झापाले गर्नेछ।

११)पुरस्कारको अनुमोदन एवम् निर्णय : दफा ५ बमोजिमको समितिबाट सिफारिससहित निर्णय भई आएका व्यक्तिको नाम नेपाल पत्रकार महासंघ झापाको कार्यसमितिले अनुमोदन गरेपछि मात्र अन्तिम हुनेछ।

१२) प्रतिभा (व्यक्तित्व) को छनौटका आधार

क) पुरस्कृत हुने व्यक्ति नेपालमा दर्ता भइ सञ्चालनमा रहेका सञ्चार माध्यमका सम्पादक, प्रतिनिधि, समाचारदाता, फोटो पत्रकार, छापा वा विद्युतीय सञ्चार माध्यम (पत्रिका,,रेडियो,टेलिभिजन,अन लाइन) मध्येका झापामा रही कार्य गरेको सञ्चारकर्मी हुनु पर्नेछ।

ख) प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताप्रति प्रतिवद्ध र समर्पित हुनु पर्नेछ।

ग) पुरस्कार समितिले आवश्यक ठानेको खण्डमा व्यक्तित्वको योग्यता सम्बन्धी प्रमाणहरु माग्न सक्नेछ।

घ) एकपटक पुरस्कृत भइसकेको व्यक्तिलाई सोही पुरस्कारबाट पुनः पुरस्कृत गरिने छैन।

ङ) प्रतिभा वा व्यक्तित्व नेपाली नागरिक हुनुपर्नेछ।

च) झापा कार्य क्षेत्र बनाई विदेशी सञ्चार माध्यमसँग सम्बद्ध नेपाली पत्रकार पनि पुरस्कारका लागि छनौट हुन सक्नेछन्।

छ) नेपाल पत्रकार महासंघको सदस्यता प्राप्त गरेका र महासंघले मानार्थ सदस्यता प्रदान गरेका पत्रकारहरु मात्र पुरस्कारका लागि छनोट हुन सक्नेछन्।

ज) नेपाल पत्रकार महासंघको आचारसंहिता उल्लंघन गरेको ठहरिएका, महासंघको सम्पत्ति तिर्न बाँकी देखिएका पत्रकार पुरस्कार पाउनका लागि योग्य ठहरिने छैनन्।

१३) कार्यविधिको व्याख्या :

यस कार्यविधिको व्याख्या नेपाल पत्रकारका महासंघ झापा शाखाको कार्यसमितिले गर्ने छ।

१४) पुरस्कार वितरण हुन नसक्ने अवस्था : कुनै विपत्ति वा नियन्त्रणभन्दा बाहिरको परिस्थिति उत्पन्न भई पुरस्कार वितरण गर्न नसकिने अवस्थामा अक्षयकोषको व्याज रकम अक्षयकोषको साँवा रकममै थप गरी कोष वृद्धि गर्नु पर्नेछ। कोषको व्याज पुरस्कार वाहेक कुनैपनि प्रयोजनमा खर्च गर्न पाइने छैन।

१५) पुरस्कार स्वेच्छाले फिर्ता गर्न सक्नेः कसैले यो कार्यविधि बमोजिम प्राप्त गरेको कुनै पुरस्कार स्वेच्छाले फिर्ता गर्न चाहेमा महासंघमा फिर्ता बुझाउनु पर्नेछ। त्यसरी फिर्ता भएको पुरस्कारको राशि अक्षयकोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ।

१६) संशोधन तथा बाधा अड्काउ फुकाउने : यस कार्यविधि संशोधन साधारणसभाबाट मात्र हुनेछ। तर कार्यविधि कार्यान्वयनको क्रममा संशोधन आवश्यक नभएको अवस्थामा कुनै बाधा, अड्चन आइपरे अग्रज पत्रकार तथा पूर्व अध्यक्षहरुसमेतको परामर्शमा नेपाल पत्रकार महासंघ झापा शाखाको कार्यसमितिले बाधा फुकाउने छ।